Cuprins

Argument 9
Programa pentru examenul de Bacalaureat la disciplina istorie 11
I. Romanitatea românilor în viziunea istoricilor 13
1. Etnogeneza românească 13
2. Romanitatea românilor în izvoarele medievale timpurii 15
3. Romanitatea românilor în secolele XV-XVIII 17
4. Teoria imigraționistă (roesleriană) 20
5. Romanitatea românilor în secolele XIX-XX 22
Testul nr. 1 25
Testul nr. 2 34
Testul nr. 3 43
II. Secolul XX – între democrație și totalitarism. Ideologii și practici politice în România și în Europa 52
1. Ideologii și practici politice democratice în Europa 52
2. Ideologii și practici politice totalitare în Europa 53
3. Ideologii și practici politice în România 59
4. Democrație și totalitarism în a doua jumătate a secolului al XX-lea 63
Testul nr. 1 65
Testul nr. 2 73
Testul nr. 3 82
III. Constituțiile din România 91
1. Documente constituționale în secolul al XIX-lea 91
2. Constituția din 1866 92
3. Constituția din 1923 95
4. Constituția din 1938 96
5. Constituția din 1948 98
6. Constituția din 1952 100
7. Constituția din 1965 101
8. Constituția din 1991 102
Testul nr. 1 104

Testul nr. 2 112
Testul nr. 3 120
IV. Autonomii locale și instituții centrale în spațiul românesc (secolele IX-XVIII) 128
1. Autonomii locale în spațiul românesc (secolele IX-XIII) 128
2. Formarea statului vlaho-bulgar (Statul Asăneştilor) 131
3. Formarea voievodatului Transilvaniei 132
4. Întemeierea statelor medievale românești extracarpatice (Țara Românească și Moldova) 135
5. Întemeierea statului medieval Dobrogea 137
6. Instituții centrale în spațiul românesc 138
Testul nr. 1 142
Testul nr. 2 150
Testul nr. 3 159
V. Statul român modern: de la proiect politic la realizarea României Mari (secolele XVIII-XX) 167
1. Proiectele politice din timpul regimului fanariot 167
2. Proiectele politice din prima jumătate a secolului al XIX-lea 168
3. Constituirea statului român modern. Domnia lui Alexandru Ioan Cuza 173
4. Proiectele partidelor politice românești în epoca modernă 178
5. Modernizarea instituțională a României 179
6. Războiul pentru independența României (1877-1878) 181
7. Primul Război Mondial (1914-1918) 184
8. Constituirea statului național unitar român 186
Testul nr. 1 190
Testul nr. 2 199
Testul nr. 3 209
VI. România postbelică. Stalinism, național-comunism și disidență anticomunistă 218
1. Instaurarea regimului politic comunist în România 218
2. Regimul politic stalinist al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej 220
3. Regimul politic național-comunist al lui Nicolae Ceaușescu 224
4. Disidența anticomunistă 225
5. Construcția democrației postdecembriste 227

Testul nr. 1 230
Testul nr. 2 240
Testul nr. 3 249
VII. Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu și la începuturile modernității 258
1. Diplomație și conflict în secolele XIV-XV 258
2. Spațiul românesc și marile puteri în secolul al XVI-lea 265
3. Spațiul românesc și marile puteri în secolele al XVII-lea – al XIX-lea 269
Testul nr. 1 273
Testul nr. 2 282
Testul nr. 3 290
VIII. România şi concertul european; de la „criza orientală“ la marile alianțe ale secolului XX 299
1. „Criza orientală“ și spațiul românesc 299
2. România în relațiile internaționale până la Primul Război Mondial 301
3. România în relațiile internaționale după Primul Război Mondial 305
Testul nr. 1 311
Testul nr. 2 319
Testul nr. 3 328
IX România în perioada „Războiului Rece“ 337
1. Politica externă a României între anii 1948-1965 337
2. Politica externă a României între 1965-1989 341
Testul nr. 1 345
Testul nr. 2 354
Testul nr. 3 363

Programa pentru examenul de Bacalaureat
la disciplina istorie
(Anexa nr. 2 la O.M.E.C.T.S. nr. 4800/31.VIII.2010)

COMPETENȚE DE EVALUAT:

1. **Utilizarea eficientă a comunicării și a limbajului de specialitate**
   - 1.1. Formularea de argumente referitoare la un subiect istoric
   - 1.2. Folosirea limbajului adecvat în cadrul unei prezentări scrise
   - 1.3. Evidențierea relației cauză – efect într-o succesiune de evenimente sau procese istorice
   - 1.4. Formularea, în scris, a unor opinii referitoare la o temă de istorie
2. **Exersarea demersurilor și acțiunilor civice democratice**
   - 2.1. Extragerea informației esențiale dintr-un mesaj
   - 2.2. Descoperirea constantelor în desfășurarea fenomenelor istorice studiate
3. **Aplicarea principiilor și a metodelor adecvate în abordarea surselor istorice**
   - 3.1. Selectarea și comentarea surselor istorice pentru a susține/combate un punct de vedere
   - 3.2. Descoperirea în sursele de informare a perspectivelor multiple asupra evenimentelor și proceselor istorice
   - 3.3. Analiza diversității sociale, culturale și de civilizație în istorie pornind de la sursele istorice
4. **Utilizarea surselor istorice, a metodelor și a tehnicilor adecvate istoriei pentru rezolvarea de probleme**
   - 4.1. Utilizarea adecvată a coordonatelor temporale și spațiale relative la un subiect istoric
   - 4.2. Construirea de sinteze tematice

DOMENII DE CONȚINUT/CONȚINUTURI

A. **POPOARE ȘI SPAȚII ISTORICE**
   1. Romanitatea românilor în viziunea istoricilor

B. **OAMENII, SOCIETATEA ȘI LUMEA IDEILOR**
   1. Secolul XX – între democrație și totalitarism. Ideologii și practici politice în România și în Europa
   2. Constituțiile din România

C. **STATUL ȘI POLITICA**

1. Autonomii locale și instituții centrale și în spațiul românesc (secolele IX-XVIII)
2. Statul român modern: de la proiect politic la realizarea României Mari (secolele XVIII-XX)
3. România postbelică. Stalinism, național-comunism și disidență anticomunistă. Construcția democrației postdecembriste

D. **RELAȚIILE INTERNAȚIONALE**

1. Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu și la începuturile modernității
2. România și concertul european; de la „criza orientală“ la marile alianțe ale secolului XX
3. România în perioada „Războiului rece“

NOTĂ: Programa de examen este realizată în conformitate cu prevederile programelor școlare în vigoare pentru învățământul liceal. Variantele de subiecte pentru examenul național de bacalaureat evaluează competențele și conținuturile din prezenta programă, iar baremele de evaluare și de notare prevăd acordarea punctajelor pentru orice modalitate corectă de rezolvare a cerințelor. Variantele de subiecte nu vizează conținutul unui manual anume.

I. Romanitatea românilor în viziunea istoricilor

1. Etnogeneza românească

Geto-dacii au intrat în contact cu lumea romană în secolul I î.Hr., atunci când romanii urmăreau să-şi impună controlul asupra coloniilor greceşti vest-pontice, să aibă acces la resursele de aur, argint, grâne ale zonei nord-dunărene şi să beneficieze de poziția strategică avantajoasă. Amenințarea romană directă asupra geto-dacilor s-a manifestat din timpul când rege al geto-dacilor a fost **Burebista** (82-44 î.Hr.), cel care a unit toate triburile şi uniunile de triburi ale geto-dacilor sub o singură conducere şi a întemeiat primul stat geto-dac, care avea capitala la Sarmizegetusa Regia.

Geto-dacii din teritoriul dintre Dunăre şi Marea Neagră (Dobrogea) au intrat sub stăpânire romană în 46 d.Hr., când acest teritoriu a fost inclus în provincia romană Moesia.

La sfârşitul secolului I d.Hr., regele dac, **Decebal** (87-106 d.Hr.), a refăcut unitatea statului dac, care se destrămase după moartea lui Burebista, şi s-a confruntat cu armatele trimise de împăratul **Domiţian** (81-96 d.Hr.), în războaiele din anii 87 şi 88 d.Hr. Prin pacea încheiată în anul 89 d.Hr., Dacia devenea regat clientelar al Romei.

În războaiele din anii 101-102 şi 105-106, Decebal s-a confruntat cu armatele conduse de împăratul **Traian** (98-117). Primul război s-a încheiat cu pacea din 102 d. Hr., care prevedea condiţii foarte grele pentru Decebal. La sfârşitul celui de-al doilea război, în vara anului 106 d.Hr., Decebal s-a sinucis, iar cea mai mare parte a statului dac a devenit provincie romană.

Etnogeneza românească reprezintă procesul de formare a poporului român şi a limbii române. Ea s-a realizat prin romanizarea geto-dacilor, care erau traci nordici, şi a moesilor, care erau traci sudici, proces care s-a desfăşurat atât la nord, cât şi la sud de Dunăre şi care s-a încheiat la sfârşitul secolului al VIII-lea.

Elementele componente ale etnogenezei româneşti au fost: **substratul** daco-moesic (traco-dac), **stratul** latin, **adstratul** slav.

Asemenea italienilor, francezilor, spaniolilor, portughezilor, românii, care formează romanitatea orientală, vorbesc o limbă romanică, formată pe baza limbii latine vorbită în Imperiul Roman.

Între anii 271-275, împăratul **Aurelian** (270-275), din raţiuni strategice, a renunţat la administrarea provinciei Dacia şi a retras la sud de Dunăre armata şi administraţia romană, dar procesul de romanizare a continuat la nordul Dunării şi după retragerea aureliană. A trecut la sud de Dunăre şi o parte a populaţiei, dar cea mai mare parte a populaţiei daco-romane a rămas la nord de Dunăre şi a continuat modul de viaţă tradiţional. Legăturile populaţiei romanizate de la nordul Dunării cu Imperiul Roman s-au menţinut, iar teritoriul de la nordul Dunării a rămas în atenţia împăraţilor romani. Astfel, în timpul împăratului **Constantin cel Mare** (306-337) a fost reinstaurată stăpânirea romană la nord de Dunăre. La fel s-a întâmplat şi în timpul împăratului **Justinian** (527-565), după cum aflăm din lucrarea sa, *Novellae.*

După retragerea aureliană, în zona nord-dunăreană, locuită de populaţia romanizată, au pătruns mai multe popoare migratoare (huni, goţi, gepizi, avari, slavi, bulgari etc.), dar, dintre acestea, doar slavii au influenţat etnogeneza românească, astfel adstratul limbii române fiind slav.

În perioada secolelor al IV-lea-al VIII-lea, limba latină populară (vulgară) vorbită de daco-romani s-a transformat în limba protoromână, aşa cum o dovedeşte expresia *torna, torna. fratre*, amintită de Theophanes Confessor, în lucrarea *Chronografia*, din secolul al IX-lea.

În 602, când slavii aflaţi la nordul Dunării au trecut masiv la sudul Dunării, străpungând *limesul* dunărean, a încetat stăpânirea bizantină asupra Dobrogei şi s-a produs separarea romanităţii nord-dunărene de cea sud-dunăreană, precum şi fragmentarea comunităţilor locale care vorbeau limba latină, astfel încât fiecare dintre acestea a dezvoltat în mod diferit fondul originar latin, formându-se mai multe *dialecte* ale limbii române: dialectul daco-român, vorbit în România, Republica Moldova, precum şi în comunităţile româneşti din Serbia, Ucraina, Bulgaria, Ungaria şi dialectele sud-dunărene: aromân, istro-român, megleno-român, vorbite în sudul Peninsulei Balcanice.

Romanizarea reprezintă procesul complex şi îndelungat, prin care o populaţie cucerită de romani preia modul de viaţă roman şi limba latină. Componenta cea mai importantă a procesului de romanizare este componenta lingvistică. O populaţie este considerată romanizată atunci când renunţă să folosească propria limbă şi foloseşte limba latină.

Romanizarea geto-dacilor s-a realizat în 3 etape:

- Etapa inițială (preliminară) a romanizării, cuprinsă între secolele I î.Hr.-I d.Hr., care este etapa în care au avut loc primele contacte economice, culturale, diplomatice, militare între geto-daci și romani.

- Etapa oficială (clasică) a romanizării, cuprinsă între 106-271, care este etapa cea mai importantă, deoarece în această etapă au acționat factorii romanizării: armata romană, administrația romană, veteranii, coloniștii, viața economică, urbanizarea, dreptul roman, viața culturală și viața religioasă.

- Etapa desăvârșirii și generalizării romanizării, care s-a desfășurat după retragerea aureliană (271-275) și până la sfârșitul secolului al VIII-lea, în timpul marilor migrații ale popoarelor, în care a continuat modul de viață roman la nordul Dunării și au fost supuși romanizării dacii liberi.

Creștinismul a avut o contribuție importantă în procesul de romanizare a autohtonilor, fiind răspândit în limba latină de misionarii veniți de la sud de Dunăre. Obiectele paleocreștine, descoperite la nordul Dunării, în secolele II-III d.Hr., sunt puțin numeroase, dar după anul 313, când, prin Edictul de la Milano, împăratul **Constantin cel Mare** (306-337) a recunoscut creștinismul ca religie oficială, vestigiile creștine au devenit tot mai numeroase. Din secolul al IV-lea d.Hr., datează donariul de bronz de la Biertan, județul Sibiu, care prezintă monograma creștină și inscripția în limba latină „Ego, Zenovius votum posui“ (*Eu, Zenovius, am pus acest dar*), care dovedește pătrunderea creștinismului în Transilvania, iar din secolul al VI-lea datează crucea de aur de la Histria.

2. Romanitatea românilor în izvoarele medievale timpurii

Romanitatea este elementul esențial al identității lingvistice și culturale a poporului român. Romanitatea românilor a fost o preocupare constantă pentru cronicari, istorici, filologi, geografi, care s-au străduit să demonstreze originea romană a românilor, continuitatea romană în Dacia după retragerea aureliană, originea latină a limbii române. Ea a dat naștere la multe controverse, polemici, teorii istoriografice contradictorii, unele urmărind alte scopuri decât cele științifice.

Prin romanitatea românilor se înțelege descendența romană a românilor din coloniștii aduși de romani în Dacia Traiană, unitatea de neam a românilor și latinitatea limbii române, ceea ce presupune continuitatea geto-dacilor după

războaiele daco-romane și a daco-romanilor după retragerea aureliană, în timpul marilor migrații.

Primii care s-au referit la originea romană a românilor au fost cronicarii bizantini.

În secolul al V-lea, populația autohtonă daco-romană de la nordul Dunării este menționată, fără a se face referire la originea ei romană, în lucrarea *Istoria goților*, scrisă de cronicarul bizantin Priscus Panites.

Cea dintâi atestare a elementului romanic la nord de Dunăre, în izvoarele medievale timpurii, datează din secolul al VII-lea, în tratatul militar bizantin *Strategikon,* scris de împăratul Mauricius, populația romanizată fiind desemnată cu termenul de *romani.*

În secolul al IX-lea, într-o lucrare a geografului armean Moise Chorenati, este menționată „țara necunoscută ce-i zic Balak-Valahia", iar în cronica turcă *Oguzname* este menționată o „țară a vlahilor" (*Ulak Ili*).

În prima jumătate a secolului al X-lea, împăratul bizantin **Constantin al VII-lea Porfirogenetul** (912-959), în lucrarea *Despre administrarea imperiului*, desemnează populația neslavă din Balcani cu termenul de *romani,* menționând că „aceștia se mai numesc și romani pentru că au venit din Roma și poartă acest nume până în ziua de astăzi".

În scrisorile împăratului bizantin **Vasile al II-lea Macedoneanul** (976-1025), care datează din anii 980 și 1020, românii sunt desemnați cu termenul de *vlahi.*

În secolul al XI-lea, în *Sfaturi și povestiri,* cronicarul bizantin Kekaumenos îi menționează pe vlahii sud-dunăreni: „Poporul blachilor [...] locuia mai întâi lângă Dunăre și Saos, râu pe care acum îl numim Sava [...]."

La mijlocul secolului al XI-lea, geograful persan Gardizi, în tratatul *Podoaba istoriilor*, referindu-se la români, îi așază între bulgari, ruși și unguri, într-un spațiu cuprins între Dunăre și un „munte mare".

În secolul al XII-lea, cronicarul bizantin Ioan Kynnamos, secretar al împăratului bizantin **Manuel Comnenul** (1143-1180), în lucrarea *Epitome*, descrie o campanie militară bizantină împotriva maghiarilor, care a avut loc în 1167, și menționează despre vlahi: „Se zice că sunt coloni veniți de demult din Italia."

Maghiarii, ca și bizantinii, au întreținut un contact permanent cu românii, romanitatea acestora fiindu-le cunoscută. Astfel, *Cronica notarului*

anonim al regelui maghiar Bela (*Cronica lui Anonymus*), numită *Gesta Hungarorum* (*Faptele ungurilor*), furnizează cea mai bogată și completă relatare despre situația găsită de maghiari la venirea lor în Panonia și menționează că „Această țară o locuiesc slavii, bulgarii și blachii, adică păstorii romanilor."

La începutul secolului al XIII-lea, în corespondența dintre conducătorul țaratului româno-bulgar, **Ioniță cel Frumos (**1197-1207) și papa Inocențiu al III-lea, ideea romanității românilor ocupă un loc central.

La sfârșitul secolului al XIII-lea, cronicarul maghiar Simon de Keza a scris *Gesta Hunnorum et Hungarorum (Faptele hunilor și ale ungurilor),* în care a menționat că „vlahii, care au fost păstorii și agricultorii acestora, au rămas de bunăvoie în Panonia".

3. Romanitatea românilor în secolele XV-XVIII

Odată cu declanșarea expansiunii otomane în Balcani și spre centrul Europei, iar apoi cu începutul luptei antiotomane a Țărilor Române, la sfârșitul secolului al XIV-lea, interesul european față de români a sporit, manifestându-se în preocupările umaniștilor italieni față de originea și istoria acestora. Astfel, umaniștii italieni din secolul al XV-lea, precum Poggio Bracciolini, Flavio Biondo, Enea Silvio Piccolomini, Antonio Bonfini, Filippo Buonaccorsi, în lucrările lor, au afirmat originea latină a românilor.

Poggio Bracciolini (1380-1459) a fost primul umanist italian care a afirmat originea romană a poporului român. El a constatat existența a numeroase elemente comune între limba română și limba latină, precum și existența la românii nord-dunăreni a unei tradiții referitoare la descendența lor dintr-o colonie înființată de Traian.

Flavio Biondo (1392-1463), secretar apostolic și erudit umanist, afirma despre românii cu care se întâlnise la Roma că „invocau cu mândrie originea lor romană".

Enea Silvio Piccolomini (1405-1464), devenit papă, între 1458-1464, sub numele de Pius al II-lea, a contribuit cel mai mult dintre umaniștii italieni la răspândirea teoriei romanității românilor. În lucrarea *Cosmografi*a, apărută în 1501, el și-a cules informațiile referitoare la Țările Române de la misionarii dominicani și franciscani.

Antonio Bonfini (1434-1503), care a trăit ultimii ani ai vieții la curtea regelui Ungariei, Matei Corvin, a scris la comanda acestuia o istorie a ungurilor (*Decadele*), în care preciza că: „Din legiunile şi din coloniile duse în Dacia de Traian şi ceilalți împărați s-au tras românii."

În secolul al XVI-lea au scris despre romanitatea românilor umaniștii italieni Anton Verancsics şi Francesco della Valle.

Anton Verancsics (1504-1573), în lucrarea *Descrierea Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești*, apărută după 1549, precizează că: „Poporul care locuiește aceste pământuri în vremea noastră este acel al valahilor care își trage originea de la romani, deşi cu un nume mult schimbat."

Francesco della Valle, în lucrarea *Însemnări despre originea, obiceiurile și orașele românilor,* apărută în 1532, scria că: „Limba lor e puțin deosebită de limba noastră italiană; ei îşi zic în limba lor romani spunând că au venit din vremuri străvechi, de la Roma." El a fost primul cărturar care a reprodus o propoziție în limba română: „Stii Rominest?" („Știi românește?")

În 1514, **Jan Laski,** episcop de Gnezno, vorbind în Conciliul din Lateran despre Moldova, a semnalat originea romană a populației: „căci ei spun că sunt oșteni de odinioară ai romanilor".

Nicolaus Olahus (1493-1568), umanist transilvănean, în lucrarea *Hungaria*, din 1536, este primul dintre umaniștii de origine română care susține unitatea de neam, limbă, obiceiuri şi religie a românilor. În 1542, umanistul **Johannes Honterus** înscrie în harta sa numele Dacia pentru întregul teritoriu locuit de români.

Politizarea originii latine şi a continuității poporului român s-a manifestat după unirea Țărilor Române, înfăptuită de Mihai Viteazul. Astfel, **István (Ștefan) Szamosközy**, după ce afirmase, într-o lucrare din 1593, că românii sunt urmaşi ai romanilor, descendența lor fiind atestată de limba acestora, care s-a desprins din limba latină, după Unirea de la 1600, înfăptuită de Mihai Viteazul, el şi-a schimbat radical opinia, susținând că românii nu pot fi urmaşii coloniștilor romani, deoarece aceştia au fost mutați la sudul Dunării în timpul împăratului Gallienus şi că sunt doar urmaşii dacilor romanizați în timpul stăpânirii romane în Dacia. El a fost combătut de cărturarii saşi L. Toppeltinus şi J. Troster, ultimul fiind autor al unei lucrări despre Dacia, apărută în 1666, în care afirma că: „Românii de azi ce trăiesc în Țara Românească, Moldova şi munții Transilvaniei nu sunt decât urmaşii legiunilor romane."